

УДК 321

Курілло Вадим Євгенович, 1945 р.н. На викладацькій роботі з 1980 року. Доцент кафедри політології МФ НаУКМА, кандидат історичних наук. Основний напрям наукових досліджень – проблеми національно-визвольного руху, історія англійської політології та питання політичного менеджменту.

Концепція стилю політики в західній політології

У цій статті аналізується розробка поняття “стиль політики” в сучасній західній політології, розглядаються спроби різних авторів теоретично визначити це поняття та співвіднести його з практичними політичними процесами на прикладі декількох країн Західної Європи, підходи до типологізації та уніфікації політичних стилів.

Один з провідних напрямів сучасної західної політології – аналіз механізму формування та функціонування державної влади. В першу чергу здійснюється пошук спільних та специфічних рис у діяльності політичних систем, типологізація політичних процесів. Таким чином, протягом останніх десятиріч отримало наукову розробку узагальнююче поняття “стиль політики”.

Так, у статті “Концепція стилю політики” [4] Дж. Річардсон, Г. Густафсон та Г. Джорден тлумачать це поняття як сукупність стандартних процедур вироблення та прийняття рішень, які визначають стратегічний політичний курс і методи його здійснення. Вони вважають, що політичні стилі в окремих країнах Західної Європи виказують спільні риси та тенденції до зближення. Проте, на їх думку, переконливо довести це положення важко, оскільки ще не створений категоріальний апарат, що дозволить проаналізувати методи, за допомогою яких у конкретному суспільстві формується та реалізується офіційна політика. Крім того, складно визначити стиль політики, який домінує в даній країні. Це пов’язано з існуванням соціально-політичної “секторизації” даного суспільства: якщо політика формується автономно у якомусь з існуючих політичних секторів, то в суспільстві можна виявити декілька політичних стилів. У такому випадку вирішальне значення набуває аналіз тенденцій розвитку існуючих стилів.

Дж. Річардсон, Г. Густафсон та Г. Джорден виходять з того, що політичний процес може бути зведений до “простої” типологізації політичних стилів [4, с. 5]. На їх думку, західні суспільства стають все більш однорідними у політичному відношенні, відмінності між політичними секторами всередині окремого суспільства стираються, і разом

з тим всі ці суспільства еволюціонують у напрямку посилення схожості національних політичних стилів. Цьому сприяють нові суспільно-політичні явища, зокрема різка активізація та зростання кількості груп тиску, груп інтересів. Їх діяльність веде до надмірного збільшення маси учасників політичного процесу, особливо завдяки розширенню в умовах західних демократій формальних і неформальних контактів соціуму з тими, хто приймає політичні рішення. Крім цього, в більшості країн виникають нові, нетрадиційні форми політичної участі, в результаті чого ускладнюється функціонування політичних систем та зменшується можливість вирішення політичних проблем на основі прогнозування. Нетрадиційна участь, що впливає на різні рівні формування і реалізації політики, нерідко порушує “правила гри”, порушує налагоджений механізм прийняття політичних рішень. Окрім того, автори концепції вказують на виникнення спільної для західноєвропейських країн політичної субкультури, в якій складається “симбіоз” бюрократії та громадських інститутів. У нього втягуються і профспілки, що особливо важливо з точки зору збереження в суспільстві консенсусу, оскільки профспілки краще за інших учасників політичного процесу усвідомлюють, що щільно є консенсус, а не сам технологічний процес розв’язання проблем. Тому у всіх постіндустріальних демократіях існують “добрі можливості для реалізації прагнень профспілкових політиків до досягнення консенсусу і позбавлення підстав для конфліктів” [4, с. 10]. Ці погляди названих фахівців щодо уніфікації політичних стилів у західноєвропейських країнах служать обґрунтуванню можливості створення “простої типології стилів політики”.

У кінцевому підсумку стиль політики визначається як "взаємодія між: а) підходом уряду до розв'язання проблем та б) стосунками уряду з іншими учасниками політичного процесу" [8, с. 13]. Таким чином, можливі основні чотири стилі політики:

- такий, що виявляє консенсус у поєднанні з реактивним характером розв'язання проблем;
- такий, що відбиває прагнення до консенсусу, але орієнтований на нормативні цінності, які закріплюють активний, випереджаючий підхід до розв'язання проблем;
- такий, що визначає активну роль держави;
- такий, що відбиває реактивний характер підходу уряду до розв'язання проблем, при тому, що політичні зміни здійснюються всупереч опору принаймні частини організованих груп.

Останній тип стилю позначені розробники поняття називають "категорією, в яку може скотитися постіндустріальне суспільство" [4, с. 14]. Проте в статті "Чи конвергують політичні стилі Європи?" Дж. Річардсон стверджує, що зараз у більшості країн Західної Європи під впливом все більш зростаючої активності груп індивідів "превалює тенденція до встановлення відносин консенсусу з таким підходом уряду до розв'язання проблем, який має скоріше реактивний, ніж активний (випереджаючий) характер" [5, с. 197-198], що краще відповідає першій рубриці "простой типології".

Найбільш яскравим прикладом політичного стилю такого типу для Дж. Річардсона є національний стиль політики Великої Британії, оскільки сама концепція розроблялася передусім на основі дослідження британської політичної системи. Про це свідчить дослідження, що провели Дж. Річардсон разом з Г. Джорденом (Абердинський університет), матеріали якого висвітлені в роботі "Британський стиль політики чи логіка переговорів?" [3]. На думку авторів, для британських політичних процесів притаманні внутрішньополітичні переговори та консультації. Англійський стиль політики розцінюється як "кращий вираз консенсусу і прагнення уникати нав'язування рішень частині суспільства"; наперед підготовлене рішення тут не має успіху, а принципова орієнтація на переговори вже сама по собі перешкоджає радикальним політичним змінам і визначає реактивний характер урядової діяльності [3, с. 81].

Зазначимо, що Дж. Річардсон та Г. Джорден дотримуються досить поширеної оцінки

британського стилю політики. Так, на думку іншого англійського політолога Дж. Хейурда, політичні процеси в Великій Британії характеризуються :

- а) відсутністю чітко сформульованих довготермінових цілей;
- б) прийняттям незапланованих і непередбачених рішень;
- в) прийняттям рішень у ході безперервного процесу взаємного погодження інтересів великої кількості незалежних учасників формування політики.

До того ж на досягнення кінцевого результату політичного процесу впливає діяльність багатьох конкуруючих осіб, представників груп інтересів, які беруть участь у консультаційних процедурах. При цьому основна мета консультацій полягає в тому, щоб заручитися ухваленням усіх сторін, чиїх інтересів торкаються запропоновані рішення [2, с. 398-399]. У результаті рішення приймаються лише після всебічної координації інтересів і вироблення спільної платформи.

Важливою особливістю британського політичного процесу Дж. Річардсон та Г. Джорден вважають існування всеохоплюючої мережі консультаційних комітетів, діяльність яких інституційно закріплює контакти груп тиску з державними установами та компроміси, які досягнуті в ході консультацій. Така інституціоналізація знижує ризик виникнення конфліктних ситуацій у подальшій процедурі вироблення рішень, "зв'язує" сторони компромісного узгодження. В Британії сторони політичного процесу ніколи не відмовляються від своїх інтересів, але в той же час завжди готові до досягнення "прийняттого" рішення замість "бажаного". Готовність до взаємних поступок служить ще однією гарантією уникнення конфліктів і збереження консенсусу. В умовах США, як підкреслює американський науковець У. Пірс, особлива роль у виконанні урядових програм та рішень належить бюрократичному апарату, впливу на нього з боку політичних партій та груп тиску [8].

Дж. Річардсон та Г. Джорден намагаються виявити відхилення від домінуючого стилю і бачать у діяльності окремих англійських урядів прагнення радикально змінити традиційний для Британії стиль політики відмовою від переговорів. Цей стиль – нав'язування правильних рішень, руйнування форм післявоєнної політики, що була орієнтована на збереження консенсусу. Близькими до англійського "консентуативно-реактивного" стилю вони вважають політичні процеси сучасної Норвегії, хоча з деякими відмінностями.

Якщо у випадку з Норвегією та Швецією

виділяють тенденцію переходу від активного стилю до реактивного, то в розвитку політичного життя Франції можлива перевага зворотної тенденції, хоча така можливість і проблематична. Так, в усякому разі, виходить із роботи Дж. Хейуорда "Мобілізація приватних інтересів на службу цілям суспільства: характерний елемент дуалізму в політичному стилі у Франції?" [1]. Він підкреслює, що в політичному дослідженні необхідно відрізняти систему нормативних цінностей та практику реалізації цих цінностей. Автор вважає, що "політичний стиль – поняття метаполітичне, тобто це модель, що застосовується для опису і оцінки конкретної політичної практики, яка може відповідати даній моделі в більшому або меншому ступені" [1, с. 112]. На думку Дж. Хейуорда, у Франції на основі дуалістичної природи влади існують дві політичні сили, нормативні цінності яких різні [1, с. 116].

Дослідник американського політичного процесу Й. Бадж у роботі "Згода та стабільність демократії" теж стверджує, що ступінь консенсусу залежить від рівня політичної активності. Наприклад, виборні особи та партійні функціонери мають більш яскраво виражений консенсус стосовно конкретних і абстрактних демократичних норм. Вони в найвищому ступені одностайно дотримуються думки, що демократичні інститути, які існують, достатньо "чутливі" до прагнень звичайних громадян, що ці інститути користуються всебічною підтримкою останніх та що їх збереження важливіше за всілякі незгоди між політичними діячами. Політично неактивні особи, навпаки, недооцінюють демократичності існуючих інститутів і не вважають, що вони мають загальну підтримку. Хоча апатична маса і виявляє згоду відносно цінності найбільш загальних і абстрактних демократичних норм, ступінь цієї згоди різко знижується, коли йдеться про їх реальне

застосування [7, с. 175-176]. Проте існування прямої залежності між ступенем згоди щодо проблем демократії та рівнем політичної активності викликає сумнів. Той же Й. Бадж, розглядаючи разом з Дж. Брендом, М. Марголісом та Е. Смітом політичні кола Глазго, зробив висновок, що у членів міської ради "продемократичні симпатії" набагато слабші, ніж у партійних функціонерів [6, с. 247].

Проблема консенсусу в стилі політики, яка передбачає рефлексивне відношення до політики, ще потребує додаткової розробки для узгодження із даними дослідження електоральної поведінки, які свідчать на користь існуючої концепції "звичайної демократичної поведінки" К. Фрідріха. Бадж висуває проти неї такі доводи: по-перше, демократичні норми усе ж таки є предметом "роздумів" для великої кількості громадян, а по-друге, ця концепція не спроможна пояснити, чому протягом війни в деяких демократичних країнах сфера дії "демократичних звичок" звузилася, а після війни – поновилася в повному обсязі [7, с. 13-14]. Разом з тим дослідник вважає, що звична поведінка і наявність у суспільстві конфліктів, які взаємознищуються, низька активність антидемократичних елементів – всі ці чинники здатні сприяти підтримці демократії. Проте, на відміну від них, згода стосовно цінностей демократичної процедури є не просто важливою, але необхідною умовою її стабільності [7, с. 18]. Приблизно до таких висновків прийшли також американські дослідники Д. Пріт та Дж. Рубін [9].

На закінчення, як висновок, констатуємо, що в сучасній західній політології набула актуальності розробка поняття "стиль політики". Досить складний зміст цього феномену обумовив декілька підходів до його тлумачення, знайомство з якими допомагає поглибленому усвідомленню механізму формування та реалізації державної влади.

Література

1. Hayward J. Mobilising private interests in the service of public ambitions: the salient element in the dual French policy style? // Policy styles in Western Europe. – L., 1982. – P. 110-140.
2. Hayward J.E.S. National attitudes for planning in Britain, France and Italy // Government and opposition. – L., 1974. – Vol. 9. – № 4. – P. 397-410.
3. Jordan G., Richardson J. The British policy style or the logic of negotiation? // Policy styles in Western Europe. – L., 1982. – P. 80-110.
4. Richardson J. The concept of policy style // World politics (N.Y.). – 1964. – Vol. 16. – № 4. – P. 1-16.
5. Richardson J. Convergent policy styles in Europe? // World politics (N.Y.). – 1964. – Vol. 16. – № 4. – P. 197-209.
6. Political stratification and democracy / I. Budge, J. Brand, M. Margolis a. A.L.M. Smith. – London-Basingstoke, Macmillan, 1972. – VII. – 322 p.
7. Budge I. Agreement and the stability of democracy. – Chicago, 1970. – X. – 225 p.
8. Peirce W.S. Bureacratic failure and public expenditure. – N.Y.: Acad. Press, 1981. – 319 p.
9. Pruitt D.G., Rubin J.Z. Social conflict: escalation, stalemate and settlement. – N.Y.: Randome House, 1986. – 213 p.